

Adolf Hoel: Et oppgjør med landsmenn. Minerva Forlag, Oslo 1951.

Han ble samlet opp ved midnatt 9. mai 45 av hjemmefrontfolk. De kjørte fra gård til gård i Nittedal og tok inn sin bedrøvelige last, en bonde her, en overlege og en tyskertøs der. Så bar det til Lillestrøm og derfra til Møllergata 19, hvor han ble henrettet bak garasjen — å dømme etter de makabre fotografiene i det danske «Billedbladet» og det svenske «Se». Han satt på Ilebu til april 46, var internert på sin gård i Nittedal til mai 47, ble arrestert igjen juni 48, framstilt for retten mai 49 og dømt til 1½ års tvangsarbeid, tap av stemmerett for 10 år og 2000 kr. i saksomkostninger.

Hvem er så Adolf Hoel?

Ja, hvem er han denne mannen, som for resten av sitt liv er kjent uverdig til å la sin stemme høre i sitt eget folk? Som er fratatt sitt professorat, utstøtt av Akademiet og kastet ut av den verdenskjente institusjon som er hans verk? Som ble stenet i fedrelandets og frihetens navn da det ble blåst «faren over»?

For meg er Adolf Hoel den beste nordmann jeg har kjent, den skarpeste vakthund for våre nasjonale og økonomiske interesser i ishavene som vårt land har hatt, en mann som våket når regjeringer sov. Det er ham vi kan takke for at Svalbard kom under norsk statssuverenitet, det var han som i 1939 krysset Hitlers planer om å okkupere Dronning Mauds land. Hans avsløring kom i siste time: den tyske ekspedisjonen lå seilklar i Hamburg. På Hoels informasjon tok regjeringen Nygaardsvold øyeblikkelig affære, og vi kom inn en skipslengde før Hitler

Da tyskerne så voldtok vårt land, stilte Hoel seg til deres disposisjon, utrustet to tyske ekspedisjoner til Grønland og gikk ellers deres ærend i tykt og tynt. Etter tiltalepostene vel å merke. Men etter 4 års rettslig etterforskning ble det av hele repertoaret bare opprettholdt 4 poster: medlemskap i NS, en uttalelse i Aftenposten om den norske le-

Hoel gikk helt fra 9. april inn for en fast opptrukket plan: å holde tyskerne utenfor de norske administrative sentrer og for å holde Universitetet, kanskje vårt viktigste motstandssentrum, åpent så lenge som mulig. Det har aldri falt i en norsk universitetslærers lodd å yte sitt universitet så fremragende tjenester som Hoel gjorde i disse

Hva er så egentlig Hoels forbrytelse? Er det ikke nå på tide at man blir klar over og åpent erkjenner at Adolf Hoel intet annet har forbrutt enn å føre Seips linje videre, og ført den videre på en måte som gjør ham fortjent til Universitetets takknemlighet? Det var ingen ved Universitetet som kunne ta opp Seips linje. Alle var suspekte. Hvorfor var Hoel ikke suspekt?

Her står vi kanskje ved sakens kjerne. Hvor sto Hoel 9. april? På et tidspunkt da NS var et legalt og hederlig parti, som alle andre partier, hadde Hoel som mange andre bra landsmenn, sympati for dets nasjonale program. Men han har aldri vært aktiv politiker, aldri hatt noe med partiets organisasjon å gjøre. Ved stortingsvalget i 1933 skilte partiet med hans navn, det var alt. Da 9. april kom, gjaldt Hoels tanker den institusjon som han hadde skapt og som var betrodde ham: Norges Svalbard og Ishavsundersøkelser. Det lå jo meget nær å tro at heller ikke ishavsspørsmålene ville kunne holdes utenfor den gigantiske maktkampen. Hoels parole under okkupasjonen var: nordmenn i alle stillinger. Jeg tror det må ha vært resultatene av hans fremragende balansekunst mellom nordmenn, NS og tyskere ved Svalbardkontoret i 1940—41, som åpnet hans øyne for at det var andre former for sabotasje enn dynamitt. Hvor mange er det i dette landet som har sabotert NS og tyskerne med så store påviselige resultater som Hoel? Han saboterte i fullt dagslys og så mesterlig at han sjelden vakte mistanke. Han var alltid på Universitetets side, spør dekanene. Fire års mikroskopiske undersøkelser har definitivt klarlagt disse tingene, hvor man-

Morgenpostens kronikk 23. januar 1952

Tilfellet ADOLF HOEL

Av professor Carl Marstrander

glion, overtagelsen av rektoratet og medlemskap i Kulturrådet. Hoel har aldri stått i NS' kartotek, artikkelen om legionen karakteriseres av domstolen som «nøktern», medlemskapet i Kulturrådet var en logisk følge av rektoratet, det er ingen tvil om at det var på denne siste tiltaleposten, rektoratet, at han ble dømt.

Det ble klart dokumentert under prosessen at Hoel overtok prorrektoratet etter konferanse med en rekke professorer, framfor alt dekanene. Det står også fast at det store flertall av professorene var stemt for at Hoel skulle overta stillingen. Jeg tror det er meget få som i dag vil stå fram og si at denne linjen ikke tjente Universitetets og landets interesse. I domspremissene fikk Hoel stor honnør for sitt landsviktige arbeid, og likevel ble han dømt.

Jeg vet ikke om det i våre juridiske annaler finnes en dom som står i slikt åpenbart

kritiske årene. Sabotøren arbeider i det skjulte, den illegale presse likeså. Men noen må i et okkupert land stå fram i dagen og tale med okkupantene og med dem som leker nasjonal regjering bak okkupantens bajonetter. Ingen rolle er farligere, min den må spilles og er fra tidenes morgen blitt spilt i alle hættatte land.

Det var på denne rollen Hoel ble dømt. Han som i virkeligheten var vår første sabotør og hjemmefrontmann. Spør studentene, spør de fortvilte foreldre hvis barn han fridde fra konsentrasjonsleir, deportasjon og død. Hver dag, hver natt var hans liv i disse svarte årene en kamp for norske interesser og for det universitet som ennå offisielt fornektet ham.

Det er uriktig å stille Hoel opp kontra Seip. Det er uriktig å male den ene svart, den andre hvit, og det er urettferdig å gi den ene storkors, den andre fengsel. Relieffet blir

Morgenpostens kronikk

Forts. fra side 3

ge i dette landet ville komme så ærefullt ut av en slik gjenomlysning?

Så døm ham da etter hans gjerninger og et langt uselv-isk liv i Norges tjeneste og for-sjofl ikke hans motiver.

Hoels bok «Et oppgjør med landsmenn» er et nøkternt do-kument. Det er en ro og en noblesse over boken som vit-ner om en ren samvittighet. Den vil bli lest over hele lan-det og åpne tuseners øyne for visse skyggesider ved retts-oppgjøret. Det er uforenlig med de mest elementære fri-hetsbegreper å straffe et høy-verdig menneske fordi han i kampen for sitt land velger en linje som mishager en ens-rettet krets av diktatorer. Dommen over Hoel er et nedstemmende kapitel i vår rettshistorie, og så lenge den blir stående ved makt, blir all tale om frihet og respekt for individet ord, ord, bare ord. Det nytter ikke at dommen kanskje kan henvise til lover som gir den et formelt grunn-lag. For tenkende mennesker godtar ikke, respekterer ikke disse lover, som er laget ad hoc. Over lovene og lovma-kerne, over Storting og all-verdens departementer og re-gjeringer står noe som politi-kere og byråkrater har van-skelig for å gripe, men som i lengden er sterkere enn dem alle: det som Cicero, om jeg minnes rett, kaller den sum av styrke som er konsentrert i de gode mennesker og som ikke kan tynes i fengslene. Sannheten er ofte lenge un-der veis, men den vinner all-tid fram. To av de edleste skikkelsene i vårt land, over-lege Scharffenberg og statsråd Mellbye har gitt Hoel et vit-nesbyrd som må ha vært bal-sam for hans sår. Men det Akademiske Kollegium er

i fjor tilbød Universitetet et legat på 100 000 kr. til hjelp for trengende studenter, skul-le kollegiet ha gjort ett av to: akseptert eller avslått. Iste-denfor utber det seg opplys-ninger om legatets navn og avslår å motta det, da det (til sin forundring?) hører at det skal hete «Adolf Hoels Legat til Støtte for realstuderende.» Man spør seg selv hva kolle-giet vel ville ha svart Mrs. Warren i samme situasjon?

Men Hoel kan ta disse små stikleriene med ro. En gresk filosof som ble spurt hvordan han kunne bære de fornær-melser hans fiender øste over ham, svarte tørt: Kjære venn, det der vedkommer ikke meg, det er jo ikke meg de smus-ser til med de skyllene, men én de tror jeg er. Enkelte ting i Hoels bok kan tyde på at han er i ferd med å nå fram til dette høye stadiet. Men jeg tror vi må være gla over at han ennå ikke ser så filo-sofisk på livet. For ellers var boken ikke blitt skrevet og den har dog en misjon i dag. I en anmeldelse i «Farmand» for 12. januar lastes Hoel for selvrettferdighet og retthave-ri. Samtidig er anmelderen dog honnet nok til å medgi at Hoel «oppførte ikke å være en hederlig mann.» Men har Hoel aldri opphørt å være en hederlig mann, har han også krav på å behandles som en hederlig mann. Et liberalt blad som «Farmand» kan van-skelig mene at en slik mann bør lønnes med tvangsarbeid og tap av stemmerett.

Om han vil oppleve å se sin byste reist i Polarinstitutet og at han igjen blir hilst vel-kommen i Akademiet, det vet jeg ikke — skjønt stundom er det som om oppreisningen er underveis og vi hører skrittene i det fjerne.

Av historiens dom har han